Ex. A

febr. – dec 1963. [117]

N.M:s vägledn
Utr. kat.

TEXTILIER FRÅN VÄRMLAND

Textilier från Värmland har inte tidigare utställts i Nordiska museet. Det är därför angeläget, att i vår serie av landskapsutställningar denna gång stanna vid Värmland. Den värmländska textiltillverkningen karaktäriseras i hög grad av bruksvaran. Och vad som i utställningen visas är till övervägande del sådant som använts till dräkten.

Värmland är till sin natur företrädesvis ett skogslandskap i vilket till en början järnhanteringen bedrevs som små industrier vid bruken. Järnhanteringen började redan under 1500-talets mitt. Bruksbildningen utvidgades under 1700-talet och därigenom utvecklades ett bruksägarskikt med hög materiell standard. Dess täta förbindelser med yttervärlden förde in nyheter på olika områden. Under förra delen av 1800-talet börjar exploateringen av skogen. Detta betydde en ökad ekonomisk standard som i sin tur medförde en tillförsel av nyheter även för allmogebefolkningen. Före järn- och skogshanteringen gav i Värmland marken och naturen en knapp bärgning, som naturligtvis inte givit plats för någon överflödsproduktion på det textila området. Det som är bevarat av textilier är huvudsakligen från 1700-talets slut samt 1800-talets början och mitt. Detta material är helt naturligt påverkat av det inflytande som kom från bruks- och herrgårdskulturen. De utställda kjolarna från västra Värmland med rikt varierade randningar kan särskilt framhållas i detta sammanhang.

Fårullen är det material som i Värmland - liksom på många andra håll - haft den största betydelsen vid hemtillverkningen. Linet har emellertid också spelat en viss roll. Och vävning av dräll har förekommit. Denna kunskap torde ha spritts genom förmedling från herrgårdarna, där man stimulerats av Ekenmarkska vävboken, som första gången kom ut i början på 1820-talet.

En grupp som anknyter till en textiltillverkning med äldre anor är de sydda vantarna, de s.k. Dalbyvantarna. De färggranna, broderade blommorna som pryder dessa, daterar dem till 1800-talets mitt och senare hälft. Vantsömmen som teknik finns emellertid belagd från förhistorisk tid. När stickningen blev känd - i Värmland troligen någon gång under 1700-talet - trängdes vantsömmen i allmänhet ut, men kom dock att leva kvar i någon omfattning.

Värmland med sin relativt blygsamma textiltillverkning bör ha varit ett viktigt avsättningsområde för de s.k. västgötaknallarna. Bland de utställda föremålen är det främst de tryckta bomullshalsklädena, i någon mån även förklädestyger och förklädesband, som utgjort dessa köpvaror.

Ryor från Uppland

I anslutning till utställningen visas i studierummet ett antal ryor från Uppland. Ryan var från början en ersättning för fällen och användes som täcke i sängen. Denna typ av ryor har fått benämningen slitryor. I vissa kustlandskap - bl.a. i Uppland - kom de att få en mycket stor betydelse, delvis beroende på dess användbarhet till sjöss. Så sent som vid 1800-talets slut fanns slitryan kvar i sin ursprungliga funktion.

Vid 1600-talets slut uppstod i högre ståndsmiljö en annan typ av ryor, prydnadsryorna, vilka användes som paradtäcken på sängen med den flossade sidan upp. Från Stockholm spred sig detta mode snabbt framförallt norrut. Flera av de från Uppland bevarade prydnadsryorna finns med på utställningen.

Utställningen ordnad av amanuensen Inga Wintzell.